

Siuda, Adam

"Diccionario Enciclopedico Escolapio (DENES). Escolapios en Polonia y Lituania", Luis Maria Brandrés Rey, Salamanca 1985 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/2, 574-575

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rozdziale osiemnastym — *Wyprawa Verrazzany*; w dwudziestym piątym — *Odkrycie rzek wschodniosyberyjskich od Anabaru do Kolymy*.

Poza tym niektóre podrozdziały zostały przez autora gruntownie przerobione: w rozdziale piątym — *Odkrycie Brazylii przez Hiszpanów*, w szóstym — *Ekspedycja Cuelh—Vespucciego*, w dziewiątym — *Druga wyprawa Vespucciego*; w dziesiątym — *Portugalczyki w Indonezji*; w czternastym — *Ekspedycje na „Morze Południowe” i odkrycie Półwyspu Kalifornijskiego*. W rozdziale piętnastym — *Odkrycie archipelagu Galapagos*; w siedemnastym — *Odkrycie Parany i Paragwaju*; w osiemnastym — *Legenda o „Ciboli” i „Siedmiu Miastach”, Odkrycie przez Hiszpanów rzeki Kolorado i zachodnich dopływów Missisipi oraz poszukiwanie „Siedmiu Miast” przez uczestników wyprawy Hernando de Soto*. W rozdziale dwudziestym czwartym — *Opanowanie dorzecza górnego Obu oraz dolnego i środkowego Jeniseju*; w dwudziestym szóstym — *Wyprawa I. Moskwitina do Morza Ochockiego*; w trzydziestym drugim — *Etapy poznawania Nowej Holandii przed Tasmanem, Pierwsza ekspedycja Tasmana i odkrycie „Ziemi Van Diemena”, Nowej Zelandii oraz wysp tropikalnej Ocenanii i Druga wyprawa Tasmana: „Nowa Holandia” — jeden łód, a w rozdziale trzydziestym trzecim — Pierwsi europejscy badacze Himalajów i Tybetu*.

Przytoczone powyżej zmiany, które wprowadzono do trzeciego wydania książki, pozwalają dostrzec ogrom wysiłku, a analiza ich treści utwierdza nas w przekonaniu, że były one niezbędne i podniosły znacznie wartość dzieła.

Jego cennym uzupełnieniem są ponadto liczne mapy i rysunki, umożliwiające lepsze zrozumienie i zapamiętanie poruszonych zagadnień.

Spis literatury zawiera czterdzieści ogólnych pozycji i osiemdziesiąt cztery odnoszące się do poszczególnych rozdziałów.

Nie wiem, dlaczego autor zdecydował się umieścić skrowidz nazwisk i wykaz nazw geograficznych dopiero w piątym, ostatnim tomie książki, skoro w pierwszym postąpił inaczej? Dla czytelnika jest to utrudnienie, ponieważ nie wiadomo, czy uda mu się uzyskać wszystkie tomy tego wartościowego dzieła.

Roman Karczmarczyk
(Wrocław)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Diccionario Enciclopedico Escolapio (DENES). Escolapios en Polonia y Lituania. Coordino y dirigio Luis Maria Brandrés Rey. Vol. V. Ediciones Calasancias. Salamanca 1985 227 ss. ilustr.

Nakładem Wydawnictwa kalasantyńskiego w Salamance ukazała się pierwsza część piątego tomu *Pijarskiego Słownika Encyklopedycznego*, poświęcona dziejom polskiej i litewskiej prowincji pijarów — głównie problemom nauki, oświaty i kultury.

Słownik ten — w myśl założeń autorów — ma za zadanie przybliżyć postaci wybitnych pijarów, historię poszczególnych prowincji, dzieł dotyczących misji kalasantyńskiej na przestrzeni historii Zakonu, udział pijarów w dziejach nauki i kultury.

Pijarski Słownik Encyklopedyczny — publikowany w języku hiszpańskim — tworzy całość w pięciu tomach. Dotychczas ukazał się tom drugi i pierwsza część tomu piątego. Tom drugi (Ed. Calasancias, Salamanca 1983 ss. 589) [Zob. na ten temat rec. P. Komorowskiego (W:) „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. XXIX: 1984 nr 3—4 s. 708—709], prezentujący wybitnych pijarów zasłużonych w różnych dziedzinach — również w życiu umysłowym wielu narodów — zawiera około 117

biogramów pijarów polskich i litewskich, co jest zastugą niedawno zmarłego ks. Jana Buby, Sch. P. Niestety jeszcze nie publikowano tomów: pierwszego, trzeciego, czwartego. Na marginesie możemy dodać, że w pierwszym tomie będzie mowa o wkładzie pijarów w kulturę dawnej Polski.

Część pierwsza piątego tomu prawie w całości poświęcona jest prowincji polskiej, a w niektórych miejscach mowa jest także o prowincji litewskiej. Hasła przedmiotowe, np. *Akademia, Botanika, Filozofia, Matematyka, Fizyka* itp. pozwalają ocenić rolę pijarów w życiu umysłowym obydwu prowincji.

W obszernym wprowadzeniu zespół redakcyjny pokazał w ogólnym zarysie historię prowincji polskiej. Złożył również hołd ks. Bubie, któremu w całości zawdzięcza się teksty tego tomu za wyjątkiem trzech artykułów: *Organización de las escuelas en Rusia*, opr. S. TRUCHIM; *Filaretos*, opr. G. BRUMIRSKI; *Reforma agraria*, opr. S. TYNC.

Na 227 stronach *Słownika* umieszczono 45 haseł, w których omawia się wielostronnie historię działalności pijarskiej w dziedzinie nauki i kultury.

Od strony technicznej jest tom piąty uboższy od tomu drugiego, w którym zamieszczono znacznie więcej ciekawych fotografii.

* *
*

Wydaje się, iż *Pijarski Słownik Encyklopedyczny* zostanie przyjęty z wielkim zadowoleniem w środowisku naukowym i pijarskim. Od momentu jego opublikowania stał się podstawowym narzędziem pracy naukowej i źródłem informacji przy opracowywaniu tematów pijarskich. Z własnego doświadczenia mogę potwierdzić, że niektórzy pracownicy naukowci korzystali w ciągu ostatnich dwóch lat z zasobów informacji naukowych, znajdujących się w tym encyklopedycznym słowniku. Zapewne dzieło o tak rozległym zakresie, obejmujące historię całego Zakonu, zawiera w sobie niektóre błędy techniczne spowodowane różnego rodzaju czynnikami.

Podsumowując należy wyrazić słowa uznania nie tylko tym, którzy poświęcili się tłumaczeniu tekstów z języka łacińskiego, polskiego, węgierskiego, włoskiego na język hiszpański, ale nade wszystko autorom opublikowanych artykułów. W chwili obecnej nie pozostaje nic innego niż wyrażenie nadziei, iż ukaże się polski przekład tego *Słownika*, który obok *Polskiego Słownika Biograficznego* zająłby godne miejsce.

Pijarski Słownik Encyklopedyczny (DENES) można otrzymać kierując zamówienia na adres: Curia Generalizia dei Padri Scolopi, via degli Scolopi, 31 00136 ROMA—ITALIA, albo: Ediciones Calasancias, Paseo de Canalejas, 129 SALAMANCA (España).

Adam Siuda
(Rzym)

Jürgen Thorwald: *Stulecie chirurgów*. Według zapisków mojego dziadka, chirurga H. St. Hartmanna. Przełożył Karol Bunsch. Kraków 1980. Wydawnictwo Literackie 8° 244 ss.

XIX wiek — to czasy wielkich osiągnięć medycyny, jak np.: wprowadzenie narkozy wziewnej w 1846 r. (William Green Morton); ustalenie etiologii zakażenia płożowego w 1847 r. (Ignac Filip Semmelweis); odkrycie mikroorganizmów w 1857 r. (Louis Pasteur); wprowadzenie do chirurgii antyseptyki w 1865 r. (Joseph Lister) i cienkich gumowych rękawiczek w 1890 r. (William Stewart Halsted). Te osiągnię-